

PROBLEMY PRODUKCJI EKOLOGICZNEJ NA PRZYKŁADZIE WYBRANYCH GOSPODARSTW ROLNYCH

JERZY SZYMONA

Katedra Ekologii Rolniczej, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie

jerzy.szymona@up.lublin.pl

Synopsis. W pracy przedstawiono charakterystykę ekologicznych gospodarstw, kontrolowanych przez jednostkę certyfikującą Ekogwarancja PTRE. Analizie poddano dane gospodarstw z lat 2008–2010, w porównaniu do danych gospodarstw konwencjonalnych, według klasyfikacji GUS. Powierzchnia użytków rolnych ekologicznego gospodarstwa była ponad dwukrotnie większa, niż w średnim gospodarstwie indywidualnym w Polsce. Świadczy to o zainteresowaniu rolnictwem ekologicznym rolników, posiadających większe gospodarstwa. Struktura zasiewów na gruntach ornych jest podobna w głównych grupach uprawowych roślin, w odniesieniu do danych z gospodarstw konwencjonalnych. Wyjątkiem jest niższy udział ziemniaka i roślin przemysłowych, w porównaniu do średnich krajowych gospodarstw konwencjonalnych, a wyższy warzyw gruntowych i truskawki.

Słowa kluczowe – *key words*: rolnictwo ekologiczne – *organic farming*, gospodarstwa rolne – *farms*, struktura obszarowa – *acreage structure*, struktura zasiewów – *crop structure*

WSTĘP

Rolnictwo ekologiczne jest systemem produkcji rolnej, który w Unii Europejskiej wykazuje stały dynamiczny rozwój [Kreuzer 2011, Szymona 2008]. Najważniejszym celem rolnictwa jest produkcja żywności. Jednak przepisy unijne stawiają przed rolnictwem ekologicznym dwa zadania: produkcja żywności i ochrona środowiska. To drugie zadanie powoduje, że wiele gospodarstw uznanych za ekologiczne, nic nie produkuje i jest to zgodne z przepisami Unii [Rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007].

Rolnictwo ekologiczne jest to jeden z działów rolnictwa, w którym z powodzeniem możemy produkować żywność wysokiej jakości i lokować ją na rynku innych państw europejskich [Duer 1996]. Polska posiadając czyste środowisko, nieskażone gleby oraz taką strukturę większości gospodarstw, w której pracują członkowie rodziny właściciela, może specjalizować się w uprawie roślin pracochłonnych, których produkcja w krajach Europy Zachodniej oparta na pracownikach najemnych, staje się coraz bardziej kosztowna. Degradacja naszych terenów rolniczych, jest daleko mniejsza, niż w krajach Europy zachodniej. Mimo trudności z wejściem na rynki zachodnie, większość naszej produkcji jest tam obecnie lokowana. Rynek produktów ekologicznych w krajach zachodnich jest zdecydowanie większy, niż w Polsce, a świadomość konsumentka napędza popyt na certyfikowane, wysokiej jakości produkty żywnościowe [Sahota 2011, Vaclavik 2008].

Niestety produkcja polskich gospodarstw ekologicznych jest zbyt mała, w porównaniu do powierzchni użytków rolnych objętych systemem certyfikacji. Wprowadzenie systemu dopłat dla rolnictwa ekologicznego, spowodowało szybki przyrost liczby gospodarstw, których właściciele nie są zainteresowani produkcją rolną. Dopłaty do gospodarstw ekologicznych są częś-

ciową rekompensatą wyższych kosztów produkcji żywności. Niestety wielu właścicieli zgłosiło swoje gospodarstwa do systemu rolnictwa ekologicznego, tylko ze względu na przewidziane subwencje, które są dla nich znaczącym przychodem [Kuś 2008].

Celem przedstawionej pracy jest charakterystyka wybranej grupy certyfikowanych gospodarstw, z określeniem tendencji rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce.

MATERIAŁ I METODY

W pracy zawarto dane lat 2008–2010 z gospodarstw ekologicznych, kontrolowanych przez jednostkę certyfikującą Ekogwarancja PTRE. Wyniki badań obejmują strukturę obszarową gospodarstw, strukturę użytków rolnych i zasiewów. Zebrane wyniki porównano z odpowiednimi danymi Głównego Urzędu Statystycznego.

WYNIKI I DYSKUSJA

Badaniami objęto gospodarstwa kontrolowane przez jednostkę certyfikującą EKO GWA-RANCJA PTRE. Jednostka ta skontrolowała w 2010 r. 5 436 gospodarstw rolnych, co stanowiło 26,4% wszystkich gospodarstw w Polsce, prowadzonych według zasad rolnictwa ekologicznego. Powierzchnia skontrolowanych użytków rolnych wyniosła 99 746 ha⁻¹, czyli 22,8% powierzchni ekologicznych użytków rolnych w Polsce [MRiRW 2011].

W 2009 r. dominujące w rolnictwie polskim gospodarstwa rolne sektora prywatnego posiadały w użytkowaniu 15,6 mln ha⁻¹ użytków rolnych. Przeciętna powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwie wynosiła 8,8 ha [GUS 2009]. W badanej grupie gospodarstw ekologicznych średnia powierzchnia użytków rolnych w 2009 r. wynosiła 17,4 ha⁻¹ i była prawie dwukrotnie większa od średniej krajowej. W roku 2010 przeciętna wielkość użytków rolnych w gospodarstwie ekologicznym wzrosła do 18,3 ha⁻¹ (tab. 1). Świadczy to o zainteresowaniu rolnictwem ekologicznym właścicieli dużych, jak na warunki polskie gospodarstw rolnych. Jankowiak i in. [2006] twierdzą, że właśnie gospodarstwa w przedziale 10–30 ha⁻¹ charakteryzują się w naszym kraju wysoką intensywnością organizacji produkcji.

Tabela 1. Liczba i powierzchnia użytków rolnych (ha⁻¹) gospodarstw kontrolowanych przez jednostkę certyfikującą Ekogwarancja PTRE w latach 2008–2010

Table 1. Number and area of agricultural lands (ha⁻¹) of farms being under control of certifying unit Ekogwarancja PTRE in 2008–2010

Rok Year	Gospodarstwa ogółem Total farms	Gospodarstwa ekologiczne Organic farms	Gospodarstwa w okresie konwersji Farms during the conversion period	Powierzchnia użytków rolnych Area of agricultural land (ha)	Średnia powierzchnia UR gospodarstwa Average area of AL of farm (ha)
2008	4 715	3 207	1 508	82 584,13	17,52
2009	4 966	3 592	1 374	86 581,34	17,43
2010	5 436	3 971	1 465	99 745,54	18,34

Struktura użytków rolnych w badanych gospodarstwach ekologicznych w okresie lat 2008–2010 uległa niewielkim modyfikacjom (tab. 2). Powierzchnia gruntów ornych wzrosła, lecz wynikała ona z większej liczby gospodarstw, które zgłoszono do systemu rolnictwa ekologicznego. Procentowy udział gruntów ornych nie uległ większym zmianom. W porównaniu do średniej

Tabela 2. Powierzchnia (ha⁻¹) i struktura (%) użytków rolnych
Table 2. Area (ha⁻¹) and structure (%) of agricultural lands

Rok Year	Grunty orne Arable lands	Sady i plantacje jagodowe Orchards and berry plantations	Trwałe użytki zielone Sustainable green lands
2008	28675,64 (34,7%)	12865,99 (15,6%)	41042,50 (49,7%)
2009	29625,01 (34,2%)	11953,00 (13,8%)	45003,33 (52,0%)
2010	34803,53 (34,9%)	12791,00 (12,8%)	52151,01 (52,3%)
Polska Poland	12,1 mln (77,5%)	331,400 tys. (2,1%)	3,2 mln (19,7%)

Źródło: dane GUS rocznik statystyczny 2009 (Polska) oraz obliczenia własne
Source: data from GUS Statistical Yearbook 2009 (Poland) and own calculations

krajowej udział gruntów ornych w przeciętnym gospodarstwie ekologicznym, był ponad dwukrotnie niższy. Powierzchnia sadów i plantacji krzewów jagodowych, głównie maliny i czarnej porzeczki, nie zmieniła się w badanym okresie, ale ich udział w strukturze użytków rolnych malał, z powodu wzrostu innych powierzchni objętych certyfikacją. Niemniej w porównaniu do średniej krajowej udział tej grupy roślin był ponad sześciokrotnie wyższy w gospodarstwach ekologicznych. Udział trwałych użytków zielonych w gospodarstwach ekologicznych przekracza nieznacznie 50% użytków rolnych, gdy w przeciętnym polskim gospodarstwie konwencjonalnym nie jest wyższy od 20%. Ten 2,5-krotny większy udział nie jest powiązany z chowem zwierząt, lecz wynika z faktu realizacji w systemie rolnictwa dwóch celów zapisanych w Rozporządzeniu Rady (WE) nr 834/2007- produkcji żywności i ochrony środowiska. Trwałe powierzchnie trawiaste, które tylko w ramach klasyfikacji są nazywane trwałymi użytkami zielonymi, co najmniej raz w roku koszone, przyczyniają się do realizacji drugiego zadania, wpisane w system rolnictwa ekologicznego. Duży udział powierzchni trawiastych w systemie rolnictwa ekologicznego jest także charakterystyczny dla innych krajów europejskich [Willer 2011, Willer i Kilcher 2009]. Kuś [2008] zwraca uwagę, że powierzchnie trawiaste, nie związane z produkcją zwierzęcą występują u nas głównie w dużych gospodarstwach o powierzchni powyżej 20 ha. Marks i Nowicki [2002] sugerują, że lepszym rozwiązaniem są trwałe użytki zielone, niż odłogowanie gruntów.

Struktura zasiewów na gruntach ornych świadczy o lepszym zmianowaniu, stosowanym w gospodarstwach ekologicznych, aniżeli w przeciętnych gospodarstwach, których dane podaje Główny Urząd Statystyczny (tab. 3). Podobnie jak w gospodarstwach konwencjonalnych, w gospodarstwach ekologicznych przeważają zboża. Co prawda jest ich mniej w gospodarstwach ekologicznych ale jest ich jeszcze za dużo, według zaleceń racjonalnego zmianowania. Z danych jednostki certyfikującej Ekogwarancja PTRE wynika, że zboża ekologiczne nie są właściwie zagospodarowane. Większość jest sprzedawana jako zboże konwencjonalne lub

Tabela 3. Powierzchnia (ha⁻¹) i struktura (%) zasiewów na gruntach ornych
 Table 3. Area (ha⁻¹) and structure (%) of sowings on arable lands

Rośliny – Plants	Lata – Years			Polska – Poland 2009
	2008	2009	2010	
Zboża <i>Cereals</i>	17879,44 (62,4%)	19757,48 (66,7%)	22506,00 (64,7%)	(73,9%)
Strączkowe <i>Legumes</i>	89,45 (0,3%)	105,19 (0,4%)	192,59 (0,6%)	(0,2%)
Wieloletnie motylkowate <i>Perennial papilionaceous</i>	1004,89 (3,5%)	1219,17 (4,1%)	2326,89 (6,7%)	*
Ziemniak <i>Potato</i>	573,74 (2,0%)	542,08 (1,8%)	543,51 (1,6%)	(4,2%)
Przemysłowe <i>Industrial</i>	520,78 (1,8%)	569,01 (1,9%)	778,86 (2,2%)	(8,9%)
Warzywa <i>Vegetables</i>	2364,83 (8,3%)	2489,70 (8,4%)	3450,26 (9,9%)	(1,5%)
Pastewne <i>Fodder</i>	5385,71 (18,8%)	4312,20 (14,6%)	4318,33 (12,4%)	(4,4%)
Pozostałe <i>Other</i>	290,88 (1,0%)	62,94 (0,2%)	149,37 (0,4%)	(6,5%)
Truskawka <i>Strawberry</i>	565,92 (2,0%)	567,24 (1,9%)	537,72 (1,5%)	(0,4%)

* – wieloletnie motylkowate są podawane łącznie z pastewnymi – *perennial papilionaceous plants are listed together with fodder*

z przeznaczeniem na paszę. Natomiast na rynku mało jest wyrobów piekarniczych jakości ekologicznej. Udział procentowy i powierzchnia roślin motylkowatych relatywnie wzrasta w gospodarstwach ekologicznych. Rośliny motylkowate w gospodarstwie ekologicznym są głównym źródłem azotu dla pozostałych roślin w zmianowaniu i ich udział w strukturze zasiewów jest wielokrotnie wyższy, niż w gospodarstwach konwencjonalnych. Jednak strączkowych jest w dalszym ciągu bardzo mało. Łączna powierzchnia w 2010 roku nie przekroczyła 200 ha. Więcej jest wieloletnich motylkowatych. Łączna powierzchnia ich to ponad 2 tysiące hektarów i 6,7% w strukturze zasiewów w 2010 r. w gospodarstwach ekologicznych.

Powierzchnia upraw ziemniaka w gospodarstwach ekologicznych, w badanych gospodarstwach w latach 2008–2010 nie zmieniła się. Udział w strukturze zasiewów co roku zmniejsza się i jest ponad 2,5 krotnie mniejszy, w porównaniu do gospodarstw konwencjonalnych. Tak niski udział ziemniaka w strukturze zasiewów gospodarstwa ekologicznego, wynika z braku skutecznych metod ograniczenia stonki ziemniaczanej (*Leptinotarsa decemlineata*) i zarazy ziemniaczanej (*Phytophthora infestans*). Zapotrzebowanie na ekologiczne ziemniaki tak w Polsce jak i krajach zachodniej Europy jest duże [Sahota 2011, Vaclavik 2008].

Udział roślin przemysłowych w strukturze zasiewów gospodarstw ekologicznych jest ponad czterokrotnie niższy, w porównaniu do gospodarstw konwencjonalnych. Wynika to z faktu braku zainteresowania zakładów przetwórczych surowcem ekologicznym. Głównymi roślinami przemysłowymi w Polsce są burak cukrowy i rzepak. W naszym kraju nie ma cukrowni produ-

kującej cukier ekologiczny. Z kolei rzepak z powodu trudności w ochronie przed szkodnikami, jest rzadko uprawiany w gospodarstwach ekologicznych.

Największym popytem wśród firm skupujących surowce ekologiczne w naszym kraju cieszą się warzywa i owoce miękkie, w tym truskawka. Polska, jak twierdzi Zmarlicki [2004], jest znaczącym producentem truskawki konwencjonalnej w Europie. Może także stać się takim producentem truskawki ekologicznej. Niestety powierzchnia uprawy truskawki ekologicznej utrzymuje się na niezmiennym poziomie, a nawet w 2010 roku nieznacznie się zmniejszyła. W dalszym ciągu produkcja tego owocu jest niewielka. Prawie 10% udział warzyw w strukturze zasiewów i powierzchnia dochodząca do 3,5 tysiąca hektarów, stawiają warzywa na znaczącej pozycji dochodów gospodarstw ekologicznych. Zainteresowanie tą gałęzią produkcji wzrosło w naszym kraju, z powodu wejścia na rynek takiego potentata jak koncern „Bonduelle Polska S.A.”, który w 2010 roku poddał swój zakład przetwórczy certyfikacji, prowadzonej przez Ekogwarancję PTRE i rozpoczął kontraktację warzyw jakości ekologicznej. Mimo większej pracochłonności i kłopotów z ochroną roślin powierzchnia uprawna warzyw ekologicznych wykazuje tendencję wzrostową.

WNIOSKI

1. Przeciętna wielkość badanych gospodarstw ekologicznych była ponad dwukrotnie wyższa niż średnia krajowa gospodarstw konwencjonalnych. Świadczy to o zainteresowaniu rolnictwem ekologicznym rolników, posiadających duże gospodarstwa.
2. W strukturze użytków rolnych gospodarstw ekologicznych przeważały trwałe użytki zielone.
3. Na gruntach w strukturze zasiewów ornych dominowały zboża; znaczącą pozycję stanowiły też warzywa i owoce miękkie.

PIŚMIENNICTWO

- Duer I. 1996. Technologie stosowane w produkcji rolnej w aspekcie oddziaływania na środowisko. *Fragm. Agron.* 13(4): 107–114.
- GUS 2009. Użytkowanie gruntów, powierzchnia zasiewów i pogłowie zwierząt gospodarskich w 2009 r. Informacje i opracowania statystyczne. Warszawa 67–83.
- Jankowiak J., Bieńkowski J., Sadowski A. 2006. Struktura obszarowa gospodarstw w Polsce oraz jej wpływ na produkcję rolną i środowisko. *Fragm. Agron.* 23(2): 39–52
- Kreuzer K. 2011. Organic is convincing – worldwide (<http://oneco.biofach.de>).
- Kuś J. 2008. Ocena organizacyjno-produkcyjna gospodarstw ekologicznych w Polsce. *Mat. Konf. „Poszukiwanie nowych rozwiązań w ochronie upraw ekologicznych”*. IOR-PIB Poznań: 21–37.
- Marks M., Nowicki J. 2002. Aktualne problemy gospodarowania ziemią rolniczą w Polsce. *Fragm. Agron.* 19(1): 58–67.
- MRiRW 2011. Rolnictwo ekologiczne w Polsce w 2010 roku (www.minrol.gov.pl/).
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007 z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylające rozporządzenie (EWG) nr 2092/91 [Dz.U. nr L 189/1 z 20.07.2007 r.].
- Sahota A. 2011. Global Organic Food and Drink Market. *Biofach* (www.organicmonitor.com).
- Szymona J. 2008. Światowe tendencje rozwoju rolnictwa ekologicznego. *Mat. Konf. „Poszukiwanie nowych rozwiązań w ochronie upraw ekologicznych”*. IOR-PIB Poznań: 15–20.
- Vaclavik T. 2008. Organic retailing development in Europe. *Biofach* (www.greenmarketing.cz).

- Willer H. 2011. Organic Agriculture Worldwide. Key results from the global survey on organic agriculture 2011. Research Institute of Organic Agriculture, FiBL, Switzerland (www.fibl.org).
- Willer H., Kilcher L. (eds.) 2009. The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2009, FiBL, Frick; IFOAM, Bonn; ITC, Geneva: ss. 304.
- Zmarlicki K. 2004. Produkcja owoców w Polsce i szanse ich zagospodarowania w stanie świeżym i przetworzonym w kraju i za granicą. Mat. II Kongresu Rolnictwa Polskiego. Poznań: 289–302.

J. SZYMONA

ORGANIC PRODUCTION PROBLEMS ON THE EXAMPLE OF SOME FARM

Summary

The paper deals with the characteristics of organic farms being under control of the largest Polish certifying unit Ekogwarancja PTRE. Data for organic farms from 2008–2010 were analyzed as compared to those from conventional farms according to GUS's classification. The area of farmlands of the organic farms was over twice as large as of average individual farm in Poland. It can indicate the interests of farmers having larger farms in organic farming. Structure of sowings on arable lands is similar in main groups of crops in reference to data from conventional farms. The exception is lower percentage of potato and industrial crops as compared to domestic average, and higher share of root vegetables and strawberry.